

قرآن در سخن امام حسن مجتبی (علیه السلام)

<"xml encoding="UTF-8?">

مقدمه

یکی از رسالت های مهم امامان معصوم تبلیغ دین، بیان احکام و تفسیر قرآن است. میراث قرآنی باقی مانده و ارزشمند وجود مبارک امام حسن مجتبی علیه السلام از نمونه های اعلی و عظیم ذخایر تفسیری معصومان علیهم السلام است. در این مقاله با نگرش قرآنی و تفسیری امام حسن مجتبی علیه السلام آشنا می شویم.

منزلت و پیشوایی قرآن در زندگی

قرآن در آیات فراوانی به بیان منزلت رفیع و شأن والای خویش پرداخته است تا هیچ کس حجتی در رویگردانی از قرآن نداشته باشد و کسی هم که به قرآن روی می آورد، با معرفت و بینش در وادی آن گام نهد. اهل بیت: که عارف به حقیقت قرآن هستند، همپای آن، این منزلت و فضیلت را به خوبی تبیین کرده اند. اینک نمونه ای از سخنان امام حسن مجتبی علیه السلام در این خصوص ذکر می شود:

اربلی از امام حسن علیه السلام نقل می کند که فرمود: در این قرآن، چراغ های نور و شفای سینه هاست. پس باید سالک، در نور آن سلوک کند و با این ویژگی، دل خود را لگام زند؛ زیرا این اندیشیدن (و از نور قرآن بهره بردن) حیات دل بیناست؛ همان سان که آدمی در تاریکی ها، با (تابش) نور، روشنایی می گیرد. (1)

دیلمی می گوید: امام حسن علیه السلام فرمود: در دنیا جز این قرآن، چیزی باقی نمانده است. پس آن را امام خود قرار دهید تا شما را به هدایت (فطرتتان) راهنمایی کند. سزاوارترین مردم به قرآن، کسی است که به آن عمل می کند؛ هر چند آن را حفظ نکرده باشد و دورترین مردم از قرآن، کسی است که به آن عمل نمی کند؛ هر چند آن

را بخواند. (2)

در این حدیث، مقصود امام حسن علیه السلام این است که قرآن کریم را امام خویش در سیره عملی و زندگانی قرار دهید و بر اساس آن عمل کنید.

قرآن قاضی، اعمال در قیامت

امام حسن علیه السلام فرمود: این قرآن در روز قیامت می آید، در حالی که راهبر است و پیش برنده؛ مردمی را که حلال خدا را حلال، و حرام خدا را حرام گرفته اند و به متشابهاً قرآن، ایمان آورده اند، به بهشت رهنمون می شوند و مردمی را که حدود و احکام الهی را تباه کرده اند و حرام های خدا را حلال گرفته اند، به آتش می راند. (3) و نیز می فرمود: هر کس درباره قرآن، با رأی و پیش داوری خود سخن گوید و تفسیر کند، گر چه حق باشد، باز گناه کرده است. (4)

پاداش قرائت قرآن

قطب الدین راوندی در کلامی از امام حسن علیه السلام نقل می کند که فرمود: «من قرأ القرآن كان له دعوة مجابة إما معجلة وإما مؤجلة؛ (5) هر کس قرآن بخواند، یک دعای مستجاب دارد، یا زود یا دیر.

قرآن و اهل بیت

«عن الحسن بن علی علیه السلام انه حمد الله تعالى و اثنى عليه و قال: (و السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ) (6) فکما أَنَّ لِلْسَّابِقِينَ فَضْلَهُمْ عَلَى مَنْ بَعْدَهُمْ كَذَلِكَ لِأَبِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَضِيلَتُهُ عَلَى السَّابِقِينَ بِسَبْقِهِ السَّابِقِينَ ... وَ عَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ النَّاسَ الصَّلَاةَ فَقَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ، فَحَقَّقْنَا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَصَلِّيَ عَلَيْنَا مَعَ الصَّلَاةِ فَرِيضَةً وَاجِبَةً مِنَ اللَّهِ، وَ أَحَلَّ اللَّهُ الرَّسُولَ الْغَنِيمَةَ وَ أَحَلَّهَا لَنَا وَ حَرَّمَ الصَّدَقَاتِ عَلَيْهِ وَ حَرَّمَهَا عَلَيْنَا، كِرَامَةً أَكْرَمَنَا اللَّهُ وَ فَضِيلَةً فَضَّلَنَا اللَّهُ بِهَا؛

حسن بن علی علیه السلام پس از حمد و ثنای خداوند فرمود : و پیشگامان نخستین از مهاجران و انصار، کسانی که با نیکوکاری از آنان پیروی کردند، پس همچنان که پیشگامان بر کسانی که پس از آنان هستند، برتری دارند،

پدرم علی بن ابی طالب علیه السلام نیز - چون پیشتاز پیشگامان است - بر پیشتازان برتری دارد ... و رسول خدا صلوات را به مردم آموخت و فرمود: بگوئید: خدایا! بر محمد و آل محمد درود فرست؛ چنان که بر ابراهیم و آل ابراهیم درود فرستادی، همانا تو ستوده بزرگواری. پس حق ما بر هر مسلمانی، به عنوان یک فریضه واجب خداوندی، این است که در تشهد هر نمازی، بر ما صلوات فرستد. و خدا غنایم را برای پیامبر خود حلال کرد و برای ما نیز، و صدقات را بر او حرام کرد و بر ما نیز، این ها کرامت و فضیلتی از خدا بر ماست». (7)

علامه مجلسی می گوید: امام حسن ضمن خطبه ای فرمود:

«أنا من أهل البيت الذين افترض الله مودتهم على كل مسلم. فقال: (قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا) (8) و اقراراف الحسنه مودتنا أهل البيت؛ (9) امام حسن مجتبی علیه السلام برای مردم سخنرانی کرد و فرمود: من از آن خاندانم که خدا دوستی صمیمی آنان را بر هر مسلمانی، واجب کرد و فرمود: بگو به ازای آن (رسالت) پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان، و هر کسی نیکی، محبت ما خاندان پیامبر (ص) است».

تفسیر آیات قرآنی

سیره و روایات تفسیری باقی مانده از کریم اهل بیت امام حسن مجتبی علیه السلام بسیار ارزشمند است و دست مایه بسیار مهم برای مفسران و علاقه مندان به تفسیر قرآن به شمار می رود. ما به اختصار نمونه هایی را ذکر می کنیم:

1. امام حسن مجتبی علیه السلام در تفسیر آیه شریفه (إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ) (10)؛ فرمود: یعنی ما هر چیز را برای دوزخیان (نیز) به اندازه اعمالشان آفریده ایم. (11)
 2. امام حسن مجتبی علیه السلام در تفسیر آیه شریفه (وَ أَذْبَارَ السُّجُودِ) (12) فرموده است: مقصود آن دو رکعت نماز مستحبی پس از نماز مغرب است. (13)
 3. علی بن عیسی اربلی می گوید: شیخ کمال الدین طلحه گفت: خدای عزوجلّ به امام حسن مجتبی علیه السلام در تبیین امور و مقاصد اموری که به تدبیر آنها می پرداخت، فطرتی تیز و ژرف نگر روزی کرده و برای اصلاح پایه ها و مبانی دین، هوشمندی استواری به او بخشیده و سرشتی ویژه او کرده بود که خمیره آن، سرشار از صور و معانی دانش بود پس با اندیشه در خور ستایش و قریحه خود، با رستگاری میوه های اهداف دنبال شده را می چید، و در مسجد رسول خدای نشست، و مردم در اطرافش حلقه می زدند، و سخنانی می گفت که سوز عطش سؤال کنندگان را درمان می کرد و دستاویز گویندگان مخالف را می برید. (14)
- به عنوان نمونه، ابوالحسن علی بن احمد واحدی با سند خود، روایت می کند که مردی گفت: من وارد مسجد مدینه شدم و دیدم مردم دور یک نفر گرد آمده اند و او از رسول خدا (ص) سخن می گفت. به او گفتم: مرا از تفسیر آیه شریفه (وَ شَاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ) (15) آگاه کن. گفت: بله، اما «شاهد»، روز جمعه است و «مشهود»، روز عرفه. از او گذاشتم، و به یک نفر دیگر (که مردم اطرافش بودند و سخن می گفت) رسیدم. و همان سؤال را پرسیدم، گفت: بله، اما «شاهد»، روز جمعه است و «مشهود»، روز عید قربان. از او نیز گذاشتم، و نزد جوانی که

صورتش همچون طلای سرخ می درخشید و از رسول خدا سخن می گفت، رسیدم و همان سؤال را پرسیدم، گفت: آری، اما «شاهد»، محمد صلی الله است و «مشهود»، روز قیامت. آیا نشنیدی که خدای سبحان می فرماید: «ای پیامبر! ما تو را شاهد فرستادیم» (16) و نیز فرمود: «آن روز، روزی است که مردم را برای آن گرد می آورند و آن روز «مشهود» است. (که جملگی در آن حاضرند). (17) پرسیدم: اولی کیست؟ گفتند: ابن عباس، و پرسیدم: دومی کیست؟ گفتند: ابن عمر، و پرسیدم: سومی کیست؟ گفتند: حسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام، و پاسخ حسن علیه السلام از همه بهتر بود. (18)

4. در تفسیر آیه شریفه (فی أیّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَکَّبَکَ) (19) آمده که ابن شهر آشوب می گوید: شیرازی در کتابش، با سند خود نقل کرده است که حسن بن علی بن ابی طالب علیه السلام درباره آیه شریفه مذکور فرمود: خدای سبحان، علی بن ابی طالب علیه السلام را در صلب ابوطالب، به صورت محمد صلی الله آفرید؛ از این رو، شبیه ترین مردم به رسول خدا (ص) علی علیه السلام بود، و حسین بن علی علیه السلام شبیه ترین مردم به فاطمه (سلام الله علیها) است و من شبیه ترین مردم به خدیجه کبری هستم. (20)

5. در فضیلت قرائت سه آیه آخر سوره حشر از امام حسن علیه السلام نقل شده که آن حضرت فرمود: هر کس چون صبح کند و سه آیه آخر سوره حشر را بخواند و در آن روز بمیرد، مهر شهدا (بر پرونده اش) خواهد خورد، و چون شب کند و بخواند و در آن شب بمیرد نیز ممهور به مهر شهدا می شود. (21)

پی نوشت ها :

(1) . کشف الغمة، ج 1، ص 573؛ بحارالانوار، ج 78، ص 112 و ج 92، ص 32.

(2) . إرشاد القلوب دیلمی، ص 79.

(3) . کشف الغمة، ج 1، ص 537؛ موسوعة کلمات الامام الحسن علیه السلام، ص 364.

(4) . موسوعة کلمات الامام الحسن علیه السلام، ص 365.

(5) . مهج الدعوات، ج 24، ح 31؛ بحارالانوار، ج 92، ص 204، ح 31.

(6) . توبه / 100.

(7) . تفسیر فرات کوفی، ص 169، ح 217.

(8) . شوری / 23.

(9) . بحارالانوار، ج 23، ص 232، ح 26.

(10) . قمر / 49.

(11) . التوحید، شیخ صدوق، ص 382، ح 30.

(12) . ق / 40.

(13) . مستدرک الوسائل، ج 3، ص 62، ح 3029.

(14) . ر.ک: موسوع کلمات الامام الحسن علیه السلام، ص 373-374.

(15) . بروج / 3.

(16) . احزاب / 45.

(17) . همان.

(18) . الفصول المهمة، ص147؛ العوالم، ج 16، ص105، ح2.

(19) . انقطاع / 8.

(20) . المناقب، ج4، ص2؛ تفسير نورالثقلين، ج5، ص522، ح11.

(21) . الدر المنثور، جلال الدين سيوطي، ج2، ص202؛ بحارالانوار، ج92، ص310، ح3؛ موسوعة كلمات الامام الحسن عليه السلام، بخش عقايد، ص373.

نشریه فرهنگ کوثر، پاییز 1386، شماره 71